

Тамара БУНТА

АПЕЛЬСІНЫ

Апавяданне

Дзіцячыя крыўды помняцца ўсё жыццё. Крыўды, нанесеныя дзіцячай душы дарослым чалавекам, тым больш.

...Наша даўжэзная вуліца ў сто дамоў, якая адным канцом упіралася ў маю школу, а другім выходзіла да рэчкі, на самай справе была завулкам з прыгожай назвай — Вішнёвы. І невыпадкова, бо ў завулку амаль у кожным двары раслі вішні. Дарэчы, менавіта мой бацька прывёз іх са сваёй вёскі, з колішняй панскай сядзібы. Вішні былі пладавітыя, з цёмна-чырвонымі, мясістымі салодкімі ягадамі. Усе суседзі пачалі прасіць у бацькі атожылкі, і ён не пашкадаваў іх, як, дарэчы, нічога не шкадаваў людзям...

Кожны май наш завулак патанаў у вішнёвай квецені. У чэрвені ж вішні трэба было вартаваць — ад шпакоў і хлопцаў-падшыванцаў, якія, ідучы з рэчкі, стараліся абабраць ягады яшчэ зялёнымі. А ў ліпені, у разгар лета, у самую спякоту, калі хацелася залезці ў рэчку і не вылазіць адтуль, была ўсім — перш за ўсё нам, дзецям, — самая праца: сабраць ураджай! Тыдні два мы літаральна не злазілі з дрэў. Абвязаўшы вакол тулава матузок і пачапіўшы на яго бітончык з-пад малака, мы, быццам малпы, лазілі па галінах, драўляных левіцах, платах, стараючыся абабраць усе вішанькі да адной. Так наабіраешся, што ляжаш спаць, вочы заплюшчыш, а ў вачах усё роўна — ягады вісяць!.. А ўхіліцца ад гэтага занятку нельга было: за грошы, атрыманыя ад продажу вішань, потым набываліся абноўкі да школы. Гэта значыць, што збярэш, тое і атрымаеш...

Таму, прызнацца, вішань нам самім асабліва есці не хацелася. Гэтаксама як і яблыкаў, груш, сліў, агрэсту, парэчак, якіх шмат расло ў нашых садах... Мо толькі на самым пачатку лета, пакуль яны яшчэ не паспеюць. Хацелася чагосьці асаблівага, не тутэйшага, экзатычнага... Напрыклад, навагодніх мандарынаў. Гэтыя аранжавыя плады, падобныя да маленькага сонейка, былі неверагодна смачныя. І перш за ўсё таму, што цэлы год іх нідзе не купіш. Спачатку я была ўпэўнена, што мандарыны растуць разам з шышкамі на вялікай елцы ля хаты Дзеда Мароза, а напярэдадні навагодняга свята ён іх абірае і прывозіць да нас у прыгожых кардонных сумачках, поўных цукерак. Так мне сказала сястра, а я, малая, ёй і паверыла...

Калі ў падарунку ад Дзеда Мароза сярод цукерак знаходзілася мандарынка — то гэта ўяўлялася шчасцем. Калі ж раптам мандарынак аказвалася дзве — то гэта падавалася раўназначным багаццю: адну мандарынку можна з'есці, а другую памяняць на шакаладку!

Жаданей за маленькія аранжавыя сонейкі былі толькі вялікія аранжавыя апельсіны. Апельсіны час ад часу «выкідвалі» ў нашай краме, і тады за імі выгіналася велізарная чарга.

— Па аднаму кілаграму — у адны рукі!.. Даваць па кілаграму ў адны рукі, каб усім хапіла!.. — крычалі цёткі ў чарзе. А самі напихвалі перад сабою па двое, а то і трое сваіх дзяцей. І яшчэ станавіліся адна перад адною.

— Я тут стаяла! — крычалі яны, калі хтосьці з «задніх» сароміў іх ці спрабаваў выгнаць з чаргі. — Марыя мне месца займала. Праўда, Марыя?..

— Займала, займала!.. Я Ірыне займала!.. — крычала цётка Марыя. І хаця ўсе разумелі, што гэта няпраўда, ніхто асабліва не настойваў: у наступны раз, калі прывязуць нейкі дэфіцытны тавар — грэчку, шпроты ці каўбасу — суседкі памяняюцца ролямі, і цётка Ірына будзе займаць чаргу для цёткі Марыі.

Нам рэдка што перападала, хаця мы звычайна ўтраіх — сястра, брат і я — станавіліся ў чаргу. Проста няшчасце нейкае атрымлівалася: якраз перад намі ўсё смачнае заўсёды заканчвалася. Так крыўдна! Гадзіну, а то і дзве прастаіш у душнай краме, а перад тваім носам прадаўшчыца крыкне: «Больш чаргу не займаць — апельсіны заканчваюцца!»

Маленькая, я пасля гэтых слоў звычайна пачынала плакаць. Калі прадаўшчыца траплялася жаласлівая, дык яна яшчэ знаходзіла пад прылаўкам некалькі аранжавых сонеек і міласціва выкладвала іх на вагі. А нам для шчасця хапіла б і аднаго апельсіна...

Калі ж я падрасла і плакаць стала сорамна, то было крыўдна і горка застацца без ласунку. Але крыўды мы асабліва не паказвалі:

— Ат, і не надта хацелася! — звычайна гучна і ганарліва аб'яўляла сястра. — У гэтых апельсінах аніякіх вітамінаў няма. І наогул, у мяне ад іх — алергія!

— Чаго ж ты тады дзве гадзіны ў чарзе стаяла? — з усмешкай пыталіся тыя, каму пашчасціла апельсіны ўхапіць.

— А я вось для сястрычкі малодшай хацела купіць... — уздыхала Света. Звычайна знаходзілася спагадлівая пакупніца, якая ўручала мне аранжавы цуд. Калі ж такой свядомай у краме не аказвалася, сястра пазней усё роўна дзе-небудзь у суседзяў ці сябровак выпрошвала апельсін і прыносіла яго мне, як самай меншай. Звычайна мы дзялілі яго на тры часткі і кожны сваю з'ядаў па-рознаму: Сашка праглынаў за адзін раз, я расцягвала задавальненне на паўгадзіны, а Святлана — два дні. Гадзінамі смокчучы апельсін па дольцы, бы цукеркі-ледзяшы. А потым, напрыканцы другога дня, прыносіла мне апошнюю дольку, ужо крыху падсохлую:

— На! Я табе адразу яе прыхавала!..

І гэта долька аказвалася смачнейшай за ўсе...

...Аднбйчы я гуляла на вуліцы — расчэрчвала класікі, чакаючы сябровак, — і ўбачыла неверагодны цуд: наша суседка, якую і дарослыя, і дзеці клікалі Фаіна Адамаўна, бо яна працавала важнай начальніцай, ішла аднекуль і несла поўную сетку вялікіх апельсінаў! Іх было столькі, што яны распіралі сетку ва ўсе бакі і нагадвалі мне баскетбольныя мячыкі. Фаіна Адамаўна рэдка пешшу хадзіла па вуліцы — звычайна яе прывозіла чорная машына.

«Можа, пачастуе?.. — мільганула раптам думка. — У яе ж іх столькі многа!..» І я ветліва ўсміхнулася:

— Добры дзень, цётка Фаіна!

Фаіна Адамаўна здзіўлена зірнула на мяне, але адказала:

— Добры-добры! — і пайшла далей.

Яшчэ заставалася надзея: «Вось, каб сетка падралася і ў дзірачку адзін апельсін вываліўся!..» Але сетка, мусіць, была моцная, правераная.

Ля водаправоднай калонкі размаўлялі дзве суседкі. Яны даўно ўжо набралі вады, але ўсё не маглі нагаварыцца.

Суседкі ветліва павіталіся з Фаінай Адамаўнай і моўчкі праводзілі яе пільнымі позіркамі.

— Бач ты, Буржуйка, недзе па блаце тры кіло апельсінаў купіла!.. — сказала ціха адна суседка другой, калі цётка Фаіна прайшла міма іх у свой двор за высокім плотам.

— Купіла, як жа!.. Мусіць, хабар атрымала! І нават не хавае... — дадала другая.

— Так-так... — засмяліся абедзве, потым падхапілі кожная сваё вядро і разышліся ў розныя бакі.

Цётку Фаіну ў нашым завулку і сапраўды ўсе за вочы клікалі Буржуйкай. І было за што. Яна адзіная з суседак не садзіла агарод. Як нашы матулі і бабулі, не корпалася ў градах усё лета, не варыла варэнняў, не рабіла саленняў... Яна сама не гатавала ежу — пры ёй жыла старая цётка Тэкля, якая ўпраўлялася па хаце. Суседкі сцвярджалі, што гэта не радня, а самая сапраўдная хатняя работніца. Быццам бы Тэкля — былая нянька, якая выгадала Фаіну, а цяпер жыве ў яе ў нахлебніцах і бясплатна прыслужвае. Таму і празвалі Фаіну Адамаўну Буржуйкай, але яна ўсяго гэтага прызнаваць не хоча. А каб ніхто не даведаўся праўды, Фаіна Адамаўна і старой не дазваляла да суседак хадзіць, і сама амаль ні з кім не размаўляе. Толькі з Вольчынай маці, добрай краўчыхай ды Гальчынай маці, прадаўшчыцай. Усе наўкол вельмі шкадавалі бабку Тэклю і не любілі Буржуйку.

Пакуль я пра ўсё гэта думала, прыйшлі мае сяброўкі Вольга і Галінка. Кожная прынесла сваю бітку — бляшаначку з-пад гуталіну, напоўненую пяском. На першы погляд, усе біткі аднолькавыя, але кожная дзяўчынка лічыла за гонар мець асабістую і гуляць у класікі толькі сваёй.

Мы дамовіліся, хто за кім скача, і гульня пачалася... Толькі распачала скакаць Вольга, як са свайго двара вызірнула Фаіна Адамаўна:

— Волечка, Галінка, дзяўчаткі, хадзіце да мяне, я вас чымсьці пачастую! Дзяўчаты кінулі гульню і пабеглі ў двор да цёткі Фаіны. Я завагалася: Фаіна Адамаўна не назвала маё імя, але ж яна сказала «дзяўчаткі»! У адрозненне ад сябровак, я добра ведала, чым будуць частаваць, і жаданне атрымаць жаданы апельсін перамагло сорам. Я кінулася ўслед за дзяўчаткамі і дагнала іх ужо ля дзвярэй.

На ганку стаяла Фаіна Адамаўна і ласкава ўсміхалася маім сяброўкам. Ubачыўшы мяне, яна адразу ж усміхацца перастала і сярдзіта ўсклікнула:

— А ты чаго з'явілася? Я цябе не клікала. Што за выхаванне?!. Што за манеры?!

Мне зрабілася вельмі крыўдна: я адчула сябе жабрачкай. Слёзы выступілі на вачах. Рэзка павярнуўшыся, я хуценька выбегла з двара.

ЛЯ варот Фаіны Адамаўны стаяла шырокая, зручная, пафарбаваная лаўка. На ёй звычайна сядзела бабка Тэкля, калі выходзіла на вуліцу «пагуляць». Я ўселася на гэтую лаўку і пачала чакаць дзяўчатак. Была ўпэўнена, што яны, як сапраўдныя сяброўкі, адмовяцца ад пачастунку і выскачаць следам за мной. Мяне калаціла ад хвалявання...

Мінула доўгая хвіліна, другая, трэцяя... Сяброўкі не з'яўляліся. Нарэшце паказаліся...

Яны выйшлі павольна і важна, задаволеныя і шчаслівыя. Кожная з іх хавала правую руку за спінай. Яны падышлі і сталі перада мной.

— А нас Фаіна Адамаўна вось чым пачаставала! Ага!..

І абедзве разам, бы па камандзе, выцягнулі правыя рукі наперад. У кожнай на далоні ляжала па вялікаму аранжаваму сонцу...

Я нахіліла галаву ўніз і ціхенька праглынула сліну.

— Падумаеш, апельсіны... — спакойна, нават абыякава прамовіла я. — У іх аніякіх вітамінаў няма. І ў мяне ад апельсінаў алергія!

Сяброўкі збянтэжыліся, яны не ведалі, што такое алергія, і прамаўчалі. Але відавочна ўзрадаваліся, што не трэба са мною дзяліцца. Пабеглі, панеслі дадому свае сонейкі.

А я з таго часу, сапраўды, не вельмі люблю апельсіны, хаця яны самі па сабе тут зусім ні пры чым. Затое з гадамі ўпадабала вішні, якіх, на жаль, усё менш і менш у бацькоўскім садзе.